

Nr 204.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående behörighet för militär befälhavare att ålägga ersättningsskyldighet, m. m.; given Stockholms slott den 10 mars 1944.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed jämlikt § 87 regeringsformen föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

lag angående behörighet för militär befälhavare att ålägga ersättningsskyldighet; och

lag angående ändrad lydelse av 39 och 46 §§ lagen den 23 oktober 1914 (nr 325) om krigsdomstolar och rättegången därstädes.

GUSTAF.

Thorwald Bergquist.

F ö r s l a g

till

L a g

**angående behörighet för militär befälhavare att ålägga ersättnings-
skyldighet.**

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Genom beslut av militär befälhavare må, i den ordning som i denna lag sägs, ersättningsskyldighet till kronan åläggas för förlust av eller skada å egendom, som tillhör eller nyttjas av krigsmakten, såframt ersättningsbeloppet ej överstiger etthundra kronor.

Ersättningsskyldighet må åläggas den som, då förlusten eller skadan inträffar, lyder under strafflagen för krigsmakten eller eljest för brott med avseende å den förlorade eller skadade egendomen är underkastad straff efter nämnda lag.

Innan fråga om ersättningsskyldighet upptages till prövning skall undersökning rörande förlusten eller skadan ske i enlighet med vad därom är stadgat.

2 §.

Behörighet att ålägga ersättningsskyldighet tillkommer befälhavare som i disciplinmål äger utan inskränkning utöva bestraffningsrätt över den ersättningsskyldige.

Har ersättningsskyldighet ej ålagts medan ersättningsskyldig lydde under strafflagen för krigsmakten och är ej tillika fråga om straffansvar, tillkomme sådan behörighet jämväl befälhavare som ägde bestraffningsrätt över den ersättningsskyldige vid den tid, då förlusten eller skadan skedde.

3 §.

Innan ersättningsskyldighet ålägges, skall befälhavaren inhämta yttrande av vederbörande auditör rörande ersättningsskyldigheten och ersättningsbelopp. Godkänner icke befälhavaren auditörens yttrande, äger denne anteckna sin mening till det i målet förda protokollet; har sådan anteckning icke skett, vare auditören jämte befälhavaren för beslutet ansvarig.

Där i fält, på sjötåg eller eljest auditör ej finnes vid ifrågavarande avdelning av krigsmakten, må dock ersättningsskyldighet åläggas utan att yttrande från auditören blivit inhämtat.

4 §.

Finner befälhavaren att vad den ersättningsskyldige har att gälda överstiger etthundra kronor, skall målet överlämnas till krigsdomstol. Om någon är ersättningsskyldig i flera avseenden, skall hänsyn tagas till ersättningens sammanlagda belopp.

Ej heller må beslut om ersättningsskyldighet av befälhavare meddelas, därest den ersättningsskyldige upphört att tillhöra krigsmakten eller fråga tillika är om straffansvar och målet därom överlämnas till krigsdomstol.

5 §.

Befälhavares beslut enligt denna lag skall delgivas den ersättningsskyldige. Beslutet skall innehålla underrättelse om vad denne har att iakttaga i händelse han icke åtnöjes med beslutet.

Vad som är stadgat om klagan i disciplinmål skall äga motsvarande tillämpning beträffande klagan över befälhavares beslut om ersättningsskyldighet. Besvärstiden räknas från det klaganden erhöi del av beslutet; om han tillika belagts med disciplinstraff dock ej från tidigare dag än den då straffet avslutades.

Befälhavares beslut om ersättningsskyldighet må icke verkställas innan det vunnit laga kraft. I övrigt skall angående verkställigheten av sådant beslut gälla vad som är föreskrivet beträffande utslag av krigsdomstol.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1944. Vad i lagen stadgas skall tillämpas, ändå att förlust eller skada som där avses inträffat före sagda dag.

F ö r s l a g

till

L a g

**angående ändrad lydelse av 39 och 46 §§ lagen den 23 oktober 1914
(nr 325) om krigsdomstolar och rättegången därstädes.**

Härigenom förordnas, att 39 och 46 §§ lagen den 23 oktober 1914 om krigsdomstolar och rättegången därstädes¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

39 §.

Till krigsdomstol — — — sjöss; samt

7:o) besvär över befälhavares beslut, varigenom disciplinstraff eller ersättningsskyldighet ålagts någon.

Då förhållandena — — — det gällande.

46 §.

Krigsöverdomstol äge — — — rätta förstånd.

Krigsöverdomstol skall — — — i underdomstol;

2:o) mål, som röra åtal för fel eller försummelse vid disciplinmåls handläggning, vid verkställighet av disciplinstraff eller vid utövning av befälhavares rätt att ålägga ersättningsskyldighet;

3:o) mål, som — — — omedelbart dömer.

Krigsöverdomstol döme ock:

över besvär, som anförts emot krigsrätts utslag eller emot beslut, varigenom befälhavare ålagt disciplinär bestraffning eller ersättningsskyldighet; samt
i mål — — — krigsöverdomstol överlämnats.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1944.

¹ Senaste lydelse, se beträffande 39 § SFS 1940:211 och beträffande 46 § SFS 1937:127.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 25 februari 1944.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, QUENSEL, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, GJÖRES, EWERLÖF, RUBBESTAD.

Efter gemensam beredning med chefen för försvarsdepartementet anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Bergquist, fråga om *förenklad handläggning av ärenden rörande förlust av eller skada å krigsmaktens egendom.*

Föredraganden anför följande.

Den 4 juni 1943 uppdrog Kungl. Maj:t åt militära expeditionstjänstkommittén att skyndsamt verkställa utredning angående förenklad handläggning av ärenden rörande förlust av eller skada å kronans egendom. Kommittén, som bestått av översten Sven Ryman, ordförande, samt direktören Yngve Beckman, kommendörkaptenen Martin Allander, löjtnanten Victor Schedin och revisionskommisariern Arvid Stenström, avlämnade den 12 juli 1943 utredning i ämnet med därvid fogade författningsförslag, nämligen förslag till lag om militär befälhavares rätt att ålägga ersättningsskyldighet för förlorad eller skadad materiel, förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes samt förslag till kungörelse om undersökningsförfarande vid krigsmakten.

Yttranden över kommitténs utredning ha efter remiss avgivits av krigshovrätten, statskontoret, chefen för försvarsstaben, cheferna för armén och marinen, chefen för flygvapnet och flygförvaltningen, arméförvaltningen, marinförvaltningen, riksdagens militieombudsman, föreningen Sveriges krigsdomare och auditörer, svenska officersförbundet, svenska underofficersförbundet och försvarsväsendets underbefälsförbund. Chefen för marinen har jämte eget utlåtande även ingivit yttranden av chefen för kustflottan och chefen för Karlskrona örlogsvarv.

Gällande bestämmelser.

De bestämmelser som gälla beträffande handläggning av ärenden rörande förlust av eller skada å krigsmaktens egendom återfinnas i ett flertal av Kungl. Maj:t utfärdade reglementen jämte i anslutning därtill av centrala förvalt-

ningsmyndigheter utfärdade instruktioner. Enligt dessa bestämmelser skall undersökning i viss angiven ordning verkställas rörande skadan eller förlusten. Över undersökningen skall i regel uppsättas protokoll eller rapport. Ärendet underställes därefter förvaltningsmyndighet. Beträffande dennas handläggning av dylikt ärende gälla i viss mån olika bestämmelser för de särskilda försvarsgrenarna.

Vid armén upptages ärendet under fredstid i regel av regementschef. Dennes beslut kan innebära att undersökning skall äga rum vid krigsrätt. Vid avgörandet härav skall regementschefen taga hänsyn även till det skadades eller förlorades värde. Anser sig regementschefen icke böra hänskjuta ärendet till krigsrätt, äger han i vissa fall besluta om avskrivning av den förlorade eller skadade materielen men skall eljest underställa ärendet central förvaltningsmyndighet. Regementschefens rätt att själv meddela beslut om avskrivning är begränsad att gälla endast vissa slag av materiel och blott då nyanskaffningsvärdet icke överstiger 200 kronor, i vissa fall 100 kronor.

De för marinen gällande bestämmelserna skilja sig från de nu berörda bland annat därigenom, att, om ärendet ej hänskjutes till krigsrätt, vederbörande förvaltningsmyndighet har att meddela resolution i vilken anges, huruvida ersättningsskyldighet anses föreligga eller icke samt, om någon befinnes ansvarig för skadan eller förlusten, med vilket belopp han skall ersätta denna. Sålunda i administrativ ordning meddelat beslut angående ersättningsskyldighet har emellertid icke samma betydelse som domstols avgörande. Det kan t. ex. i regel icke verkställas mot den som ej fullgör tjänstgöring vid krigsmakten. Utan hinder av resolutionen äger såväl förvaltningsmyndighet som den, vilken befunnits ansvarig, påkalla ärendets hänskjutande till krigsrätt. Dessutom äger den, som är missnöjd med resolutionen, att i vanlig ordning anföra besvär däröver hos högre central förvaltningsmyndighet och vidare hos Kungl. Maj:t.

För flygvapnet gälla i huvudsak liknande bestämmelser som för armén.

I mål som hänskjutes till krigsrätt kan talan föras mot viss person om ansvar eller ersättningsskyldighet eller bådadera. Därjämte kan saken göras till föremål för utredning vid krigsrätt utan att därvid föres talan mot någon viss person. Härom finnes i 39 § sista stycket i krigsdomstolslagen en särskild bestämmelse som innehåller, att om i särskild författning är stadgat, att undersökning i mål eller ärende skall äga rum inför krigsdomstol, detta skall vara gällande. Bland de författningar som här åsyftas märkas framförallt de nyss omnämnda reglementena. Med avseende å undersökningsmål rörande förlust av eller skada å krigsmaktens egendom innehåller krigsdomstolslagen vissa särskilda föreskrifter beträffande krigsrättens sammansättning, bland annat stadgas i 59 § att sådant mål, där talan om ansvar ej föres, må handläggas av krigsrätten även om krigsdomaren ej är tillstädes och att i dylikt fall auditören skall vara ordförande i krigsrätten. Undersökningen kan utmynna i att på talan av krigsfiskalen ersättningsskyldighet ålägges viss person. Beträffande talan mot sådant avgörande gälla vanliga regler.

Reformförslag.

I berättelse över den år 1942 verkställda granskningen av statsförvaltningen anförde *riksdagens revisorer* att de vid granskning av krigsrätternas protokoll uppmärksammat, att av de vid krigsrätterna handlagda målen och ärendena ett betydande antal varit betingat av förlust av eller skada å kronans egendom. Med hänsyn till de kostnader och den tidsutdräkt som vore förenade med förfarande vid krigsrätt ville revisorerna ifrågasätta, huruvida icke utredning borde ske i syfte att begränsa antalet hithörande ärenden, som hänskötes till krigsrätt.

En av revisorerna lämnad sammanställning utvisar, att antalet av regements- och stationskrigsrätterna handlagda ärenden, som avsett förlust av eller skada å kronans egendom uppgått till 396 år 1940 och 2 042 år 1941 ävensom att vid dessa domstolar sammanlagt handlagts år 1940 603 mål och 436 ärenden samt år 1941 4 325 mål och 2 315 ärenden.

Revisorerna anförde vidare:

Revisorerna hava jämväl uppmärksammat, att krigsfiskalerna i hithörande ärenden i de flesta fall icke framställa något ersättningsyrkande samt att krigsrätternas utslag i det övervägande antalet fall är friande. Såsom exempel härå må nämnas, att av 42 ärenden angående förlust av eller skada å kronans egendom, som under tiden januari—maj 1940 handlagts vid en viss regementskrigsrätt, talan av krigsfiskalen endast framställdes i 3 ärenden. Krigsrättens utslag i berörda ärenden var friande utom i ett fall, där regementskrigsrätten biföll den av krigsfiskalen förda ersättningstalan å 69 kronor 50 öre. Vidare har uppmärksamrats, att i vissa fall krigsrätt sammanträtt endast för behandling av hithörande ärenden. Sålunda har år 1940 vid en viss fältskyllingsrätt sammanträdde hållits allenast för handläggning av ett ärende angående en förkommen hjälm, uppskattad till ett värde av 9 kronor. Krigsfiskalen förde icke någon ersättningstalan i berörda ärende och fältskyllingsrättens utslag var friande. Revisorerna hava slutligen uppmärksammat, att ärenden angående förkommen materiel till så obetydligt värde som omkring 10 kronor varit föremål för handläggning vid upprepade tillfällen.

Härefter gjorde revisorerna följande uttalande:

Såsom av det anförda framgår överlämnas i mycket stor utsträckning ärenden angående förlust av eller skada å kronans egendom till handläggning vid krigsrätt. Detta har enligt vad revisorerna vid sin granskning uppmärksammat i avsevärd utsträckning varit fallet jämväl då värdet av den förlorade eller skadade egendomen varit ringa. Viss begränsning finnes likväl redan nu föreskriven genom det stadgandet i gällande reglementen, att ifrågavarande ärenden skola hänskjutas till krigsrätt, därest vederbörande chef finner detta påkallat av i saken yppade omständigheter eller med hänsyn till det skadades eller förlorades värde. Revisorerna hava uppmärksammat, att krigsrätternas utslag i berörda ärenden i allmänhet varit friande.

Utan att fatta ståndpunkt till frågan om vilka åtgärder, som böra vidtagas för att genomföra en begränsning av antalet hithörande ärenden som komma under krigsrätts prövning, vilja revisorerna erinra, att en möjlighet härtill står till buds genom att föreskriva, att dylika ärenden icke få hänskjutas till krigsrätt, försävt icke det beräknade värdet å egendomen uppgår till visst bestämt belopp. Revisorerna vilja i detta sammanhang jämväl erinra om den enligt disciplinslagden för personalen vid statens järnvägar åt järnvägsstyrelsen, distriktsförvaltning, distriktschef m. fl. myndigheter givna bestraff-

ningsrätten. Jämlikt disciplinstadgan kan befattningshavare, som är vållande till skada å eller förlust av järnvägen tillhörig egendom, efter förhör i närvaro av befäl ådömas böter, motsvarande 1—10 dagars lön.

Yttranden över vad revisorerna anfört avgåvos av arméförvaltningen, marinförvaltningen och flygförvaltningen.

I anledning av revisorernas uttalande anhöll *riksdagen* i skrivelse den 28 juni 1943 (nr 417), att Kungl. Maj:t ville föranstalta om utredning av frågan om begränsning av krigsrättsförfarandet i vissa ärenden. Till stöd härför anfördes i skrivelsen:

Av den av revisorerna verkställda utredningen framgår, att ärenden angående förlust av eller skada å kronans egendom i mycket stor utsträckning överlämnas till handläggning vid krigsrätt. Uppenbart är att handläggningen av dylika mål måste bli synnerligen betungande för krigsdomstolarna ävensom förorsaka statsverket kostnader, som i många fall icke stå i rimlig proportion till de ofta ringa belopp, målen avse. Riksdagen har därför funnit önskvärt, att på ifrågavarande område införes ett smidigare och framförallt billigare förfarande än vad som nu är rådande, dock givetvis utan att därmed beivrandet av vårdslöshet vid handhavandet av kronans persedlar eller rättssäkerheten överhuvud taget äventyras. Riksdagen har därför i likhet med revisorerna funnit, att omhandlade fråga bör göras till föremål för utredning.

Såsom förut nämnts uppdrog Kungl. Maj:t den 4 juni 1943 åt militära expeditionstjänstkommittén att verkställa utredning angående förenklad handläggning av ärenden rörande förlust av eller skada å kronans egendom.

För att tagas under övervägande vid utredningen överlämnades till kommittén en den 12 juni 1943 dagtecknad framställning i ämnet av *föreningen Sveriges krigsdomare och auditörer*. Däri anfördes i huvudsak följande.

Vid marinen hade vederbörande förvaltningsmyndighet befogenhet att, i stället för att hänskjuta ärendet till krigsrätt, själv ålägga den ansvarige ersättningsskyldighet. Ett dylikt beslut kunde emellertid icke verkställas såsom ett av domstol meddelat utslag om det än förekommit att skadeståndsbelopp efter medgivande avdragits å den ersättningsskyldige tillkommande, inestående lön. Hinder borde icke anses möta mot införande av rätt för regementschef och motsvarande befälhavare att, då fråga vore om utlämnad personlig utrustning, på grundval av den inom vederbörande förband verkställda undersökningen ålägga den ansvarige skyldighet att ersätta kronan förlusten. Dylika beslut borde få fattas endast efter vederbörande auditörs hörande i enahanda omfattning som funnes föreskrivet beträffande åläggande av disciplinstraff. Den som förklarats ersättningsskyldig borde givetvis äga påkalla ärendets hänskjutande till krigsrätt. Om så funnes lämpligt kunde rätten att ålägga betalningsskyldighet inskränkas till att gälla visst belopp, förslagsvis 200 kronor.

Kommittéförslaget.

Inledningsvis framhåller kommittén, att det vore av stor betydelse att förfarandet vid skada å kronans egendom eller förlust av densamma förenklades så långt det vore möjligt utan att vårdslöshet med kronans egendom uppmuntrades eller rättssäkerheten minskades. De förslag i detta syfte som kom-

mittén framlägger innebära dels förbättring av den undersökning, som skall företagas inom vederbörande förband i anledning av inträffad förlust eller skada, dels vidgad avskrivningsrätt för regementschefer och motsvarande myndigheter och dels införande av rätt för befälhavare att ålägga ersättningsskyldighet.

I fråga om undersökningen anföres, att en väl utförd första undersökning medförde att den fortsatta behandlingen kunde försiggå snabbare och med större sannolikhet ledde till ett riktigt resultat, medan en ofullständig undersökning lätt nog medförde ett omständligare arbete hos regementschefen och vid krigsrätten, måhända avbrutet genom att ärendet måste återförvisas för ytterligare utredning. I syfte att göra den första undersökningen tillförlitligare föreslår kommittén bl. a. fastställande av ett nytt formulär till förhørsprotokoll, avsett att innehålla alla relevanta upplysningar i ärendet.

Kommitténs förslag beträffande avskrivningsrätten innebär att skada eller förlust kan avskrivas av regementschefen såvitt gäller utlämnad materiel med högst 500 kronors värde och i förråd förvarad materiel med högst 200 kronors värde, dock att i fråga om materiel av vissa slag, som med hänsyn till rikets säkerhet äro särskilt betydelsefulla (vissa vapen, sprängmedel m. m.), avskrivning må ske endast av central förvaltningsmyndighet. Därjämte föreslås avskrivningsrätt med enahanda undantag för regementschefen underlydande tjänstegrenschef i klara fall rörande utlämnad materiel med högst 100 kronors värde.

Beträffande rätt för befälhavare att ålägga ersättningsskyldighet anför kommittén, att det syntes vara i princip riktigt att rätten att besluta om avskrivning kompletterades med rätt att jämväl fatta beslut i motsatt riktning, d. v. s. att ålägga betalningsskyldighet för skadat eller förlorat gods, åtminstone därest det icke gällde alltför stora värden. En sådan lösning skulle enligt kommitténs mening innebära den verksammaste åtgärden för att nedbringa krigsrätternas arbetsbörda i hithörande avseenden. Förslaget avsåge i denna del att få till stånd exigibla utslag utan medverkan av krigsrätt och ginge därför längre än det undersökningsförfarande som nu tillämpades vid marinen.

Det av kommittén framlagda förslaget till lag om militär befälhavares rätt att ålägga ersättningsskyldighet för förlorad eller skadad materiel innebär i huvudsak följande. Enligt 1 § skall regementschef eller därmed i förvaltningshänseende likställd befälhavare, om ansvaret för förlust eller skada finnes böra åvila någon som lyder under strafflagen för krigsmakten och står under hans befäl, förplikta denne att till kronan utgiva det belopp, vartill skadan eller förlusten skäligen kan skattas. Ärendet skall dock hänskjutas till krigsrätt dels om skadan eller förlusten, beräknad på visst angivet sätt, överstiger 100 kronor och dels om i ärendet uppkommen fråga om ansvar finnes vara av den art att den ej lämpligen bör avgöras såsom disciplinmål eller ärendet finnes icke kunna tillbörligen utredas utan att behandlas av domstol. I 2 § föreskrives att befälhavaren, innan förpliktande enligt 1 § belutes, skall inhämta yttrande i ärendet av veder-

börande auditor, såvida befälhavaren finner skäl därtill och yttrandet kan inhämtas utan oskäligen omgång. Den som ålagts ersättningsskyldighet skall enligt 3 § åga föra talan mot beslutet hos krigsöverdomstol.

I fråga om det närmare innehållet i nämnda lagförslag får jag, i den mån redogörelse därför ej lämnas i fortsättningen, hänvisa till förslaget, som torde få fogas såsom bilaga till protokollet (*Bilaga A*).

Enligt kommitténs förslag till lag angående ändring i vissa delar av krigsdomstolslagen skall dels såsom en ny 4 a § i lagen upptagas en bestämmelse rörande befälhavares domsrätt, innehållande hänvisning till vad där om är särskilt stadgat, dels i 46 § införas bestämmelser, enligt vilka krigsöverdomstol har att döma i mål, som röra åtal för fel eller försummelse vid åläggande av ersättningsskyldighet för förlorad eller skadad materiel, samt över besvär, som anförts emot beslut varigenom befälhavare ålagt sådan ersättningsskyldighet, dels ock till 103 § fogas ett nytt stycke, vari stadgas att vad som föreskrives om verkställighet av krigsdomstols utslag jämväl skall gälla sådant beslut av befälhavare som nyss sagts.

Med avseende å omfattningen av befälhavares rätt att ålägga ersättningsskyldighet uttalar kommittén i motiven till förslaget, att i detta hänseende samma bestämmelser borde gälla beträffande utlämnad materiel och i förråd förvarad materiel. Däremot föreslår kommittén, såsom förut nämnts, att i fråga om avskrivningsrätten skilda regler skola gälla för dessa materielslag. I fråga om skillnaden mellan olika slag av persedelärenden anför kommittén i huvudsak följande:

Å ena sidan stode de talrika ärenden, däri skadan eller förlusten avsåge materiel, som utlämnats till personligt bruk, och däri det i allmänhet rörde sig om tämligen obetydliga värden. Å andra sidan förekomme de ärenden, däri fråga vore om materiel som förvarades i förråd. Dessa senare ärenden vore färre till antalet men rörde i gengäld regelmässigt större värden. Såsom en mellangrupp kunde uppställas de ärenden, däri skadan eller förlusten anginge materiel, som utlämnats till chefen för ett förband av lägsta ordning till förbandets gemensamma bruk, t. ex. en artilleripjäsavdelnings fordonsmateriel. Kommittén hade emellertid funnit att även sistnämnda ärenden borde likställas med de förstnämnda, vilka därför borde benämnas ärenden angående till bruk utlämnad materiel. Slutligen kunde nämnas byggnader och annan fast egendom, vilket allt syntes böra behandlas lika med materiel, som förvarades i förråd.

Påtalade missförhållanden hade skarpast trätt i dagen beträffande ärenden avseende utlämnad materiel. De flesta sådana ärenden vore av så enkel beskaffenhet, att de borde kunna avgöras utan krigsrätt.

I fråga om den föreslagna värdegränsen anför kommittén efter att ha behandlat motsvarande spörsmål beträffande avskrivningsrätten:

Om regementschefens avskrivningsrätt begränsas, följer därav icke, att hans rätt att ålägga betalningsskyldighet bör begränsas i motsvarande mån. Fråga är, om det överhuvud taget är lämpligt att stadga ett högsta belopp för regementschefens behörighet i detta avseende. Det torde väl kunna tänkas fall, där skadeståndsskyldighet till avsevärda belopp klart föreligger eller t. o. m. medgivits, men där ansvarstalan uppenbarligen icke kan kom-

ma i fråga. Erfarenheterna från marinen tala för att en värdegräns här icke är av behovet påkallad. Regementscheferna torde dock vara benägna att till krigsrätt hänskjuta de ärenden, där större belopp stå på spel. Dessa ärenden äro också förhållandevis fåtaliga. Det synes även böra beaktas, att ett allt större antal av ärendena säkerligen skulle komma att överklagas, ju större belopp, som blivit utdömda. Det torde huvudsakligen vara i fråga om de mindre betydelsefulla ärendena, där regementschefens beslut i allmänhet kan beräknas vinna laga kraft, som krigsdomstolarnas arbetsbörda kan lättas. Skall regementschefens rätt begränsas, synes därför gränsen böra sättas förhållandevis lågt. Kommittén har stannat för detta sista alternativ och föreslår, att regementschef icke skall äga ålägga ersättnings-skyldighet till större belopp än 100 kronor.

Beträffande befälhavarens skyldighet att pröva ersättningsfrågan yttrar kommittén:

Riksdagens revisorer hava omnämnt, att det vore möjligt att begränsa antalet ärenden, som hänskötes till krigsrätt, genom att föreskriva, att sådant hänskjutande icke finge ske, försåvitt icke det beräknade värdet å egendomen uppginge till visst bestämt belopp. Kommittén ansluter sig till denna tanke såtillvida, att det bör vara regementschef förbjudet att till krigsrätt hänskjuta ärende angående förlust av eller skada å kronans egendom, därest nyanskaffnings- eller reparationskostnaden icke överstiger ett visst lägre belopp, förslagsvis 100 kronor. Det synes dock böra vara regementschefen obetaget att hänskjuta ett sådant ärende till krigsrätt, antingen därest uppkommen fråga om ansvar finnes vara av den beskaffenhet, att den ej lämpligen bör avgöras såsom disciplinmål, eller ock om ärendet finnes vara av den art, att den slutliga utredningen bör äga rum vid krigsrätt. Till dessa sistnämnda ärenden skulle höra främst vissa ärenden rörande sådan materiel, som regementschefen icke äger avskriva på grund av materielens art, nämligen de ärenden, som regementschefen icke ansett sig böra underställa vederbörande central förvaltningsmyndighet. Då kommittén vidare anser, att den eventuellt skadevållande icke skall hava rätt att begära, att ärendet hänskjutes till krigsrätt, utan endast äga att överklaga regementschefens beslut, kommer för hans del någon sådan gränsdragning icke i fråga, såvida det ej skulle gälla att inskränka hans besvärsrätt i de obetydligaste målen. En sådan lösning vill dock kommittén bestämt avvisa.

Rörande den föreslagna bestämmelsen om hörande av auditör anför kommittén:

Skulle regementschefen få rätt att ålägga ersättningsskyldighet efter allenast tjänstgrenscheferns föredragning, skulle rättsskipning komma att utövas av en enmansdomstol, bestående av en icke rättsbildad domare. Föreningen Sveriges krigsdomare och auditörer har därför föreslagit, att regementschefen icke skulle få ålägga betalningsskyldighet utan auditörens hörande och kontrasignation, såsom nu finnes föreskrivet beträffande disciplinstraffs åläggande. För ett sådant förslag talar naturligen, att rättssäkerheten därmed skulle bliva bättre tillgodosedd. Denna synpunkt synes dock icke böra överskattas, helt oavsett att förslaget endast torde kunna genomföras beträffande fredsförhållanden. De flesta ärenden, som här komma i fråga, torde vara av enkel beskaffenhet och hänförliga till vissa, ofta återkommande typfall. Regementschefen synes därför mycket väl kunna avgöra fallen med samma säkerhet utan auditörens hörande. Fråga är till och med om icke regements-

chefens större militära insikter göra honom bättre skickad att bedöma dessa enklare ärenden. Därest regementschefen finge rättighet att hänskjuta alla ärenden till krigsrätt, torde det vara att förvänta, att praktiskt taget alla de ärenden, däri auditörens åsikt skulle hava större betydelse, skulle dragas under krigsrättens prövning. Om åter regementschefen icke tillerkändes rätt att på grund av en tveksam rättsfråga lämna ett ärende angående ett lågt värde ifrån sig, måste man emellertid anse det värdefullt, om auditörens mening kunde inhämtas. Måhända skulle föreningens förslag även vara ägnat att skapa större auktoritet för regementschefens beslut och därigenom nedbringa antalet fall, då sådana beslut överklagades. Kommittén finner emellertid denna synpunkt icke kunna tillmätas nämnvärd betydelse.

Mot auditörens hörande i dessa ärenden tala två skäl. Det ena är att väl krigsrätten men icke auditören skulle få en minskad arbetsbörda. Då auditören torde vara krigsrättens mest arbetstyngde ledamot, synes det vara av vikt att söka nedbringa omfånget även av hans åligganden. Någon befattningshavare, som lämpligen skulle kunna ersätta auditören i dessa ärenden, synes icke vara att påräkna. Det torde dock böra framhållas, att regementscheferna — om de lämnades utan biträde av auditören vid beslutens fattande — säkerligen ofta skulle dessförinnan rådgöra med de juridiskt utbildade biträden och assistenter, som nu i stor utsträckning tjänstgöra vid krigsmakten. Det andra skälet mot auditörens hörande består däri, att ärendenas handläggning enligt vad erfarenheten från disciplinmålen giver vid handen, mången gång skulle fördröjas i avsevärd mån, om regementschefen i vart fall skulle behöva inhämta yttrande från auditören.

Vid avvägande av de olika omständigheterna har kommittén funnit, att rättssäkerheten icke kan anses kräva auditörens medverkan i alla dessa ärenden. Bl. a. är det ju här — i motsats till vad som gäller i fråga om disciplinmål — icke fråga om verkställighet av annat än sådana utslag, som vunnit laga kraft. Vidare förutsätter kommittén, att regementschefens beslut skall vara åtföljt av tydlig och fullständig besvärshänvisning, som underlättar den eventuellt missnöjdes bevakande av sin klagorätt. Då kommittén emellertid anser regementschef icke böra utan särskilda skäl äga rätt att till krigsrätt hänskjuta de ärenden, som röra de lägsta beloppen, föreslår dock kommittén, att regementschef, när han finner skäl därtill vara för handen, bör inhämta auditörens yttrande i ärendet, såframt det kan ske utan oskälig omgång. Kommittén har vid sitt förslag särskilt beaktat, att 203 § strafflagen för krigsmakten giver befälhavare rätt att ålägga disciplinstraff utan yttrande från auditören icke blott där i fält, på sjötåg eller eljest auditör ej finnes vid ifrågavarande avdelning av krigsmakten, utan även där auditörens hörande skulle medföra avsevärt uppskov med målets avgörande och det för krigslydnadens eller ordningens upprätthållande finnes nödigt, att den felande skyndsamt varder bestraffad. Kommittén uttalar den förvissningen, att även den föreslagna bestämmelsen bör kunna utgöra en värdefull garanti för en god rättsskipning i dessa ärenden.

Angående ordningen för överklagande av befälhavares beslut varigenom ersättningsskyldighet ålagts yttrar kommittén:

Uti det vid marinen tillämpliga förfarandet betraktas förvaltningsmyndighetens beslut om åläggande av ersättningsskyldighet som ett beslut i förvaltningsärende, vilket kan överklagas i administrativ ordning. Endast på grund av särskilda stadganden i reglementet för marinen kan ärendet hänskjutas till krigsrätt. Marinförvaltningen har i sitt utlåtande framhållit, hurusom praxis här skiljer sig vid olika förband. Vid örlogsstationerna går

det överväldigande antalet ärenden den administrativa vägen, medan vid Vaxholms kustartilleriregemente de flesta ärenden, där den som ålagts ersättningsskyldighet önskar ändring i beslutet, hänskjutas till krigsrätt. Marinförvaltningen har föreslagit, att rätten att hänskjuta ärendena till krigsrätt måtte inskränkas, så att den administrativa vägen skulle bli den enda tillämpliga, såvida icke ärendet vore särskilt svårutrett eller ansvarstalan väcktes.

Det av marinförvaltningen här uppställda förslaget synes kommittén förtjänt av att noggrant övervägas. Uppenbart är, att krigsrätternas arbetsbörda skulle minskas, om de av regementscheferna avgjorda ärendena icke finge hänskjutas eller överklagas till krigsrätt, såvida ej särskilda förhållanden vore för handen. I så fall finge man dock förutsätta, att ofta nog överordnad förvaltningsmyndighet i stället finge syssla med ärendet. Fråga är, om nämnvärd tid eller arbetskraft skulle inbesparas därmed.

Vid avgörandet av detta spörsmål synes åt rättssäkerhetens krav böra tillmätas den största betydelse. Frågor om skadestånd äro rättsfrågor, och de böra därför enligt kommitténs mening behandlas av judiciella myndigheter. Rättssäkerhetens krav få icke sättas åsido genom ett av bekvämlighets-skäl tillkommet stadgande, som skulle förhindra, att dessa för enskilda medborgare mer eller mindre betydelsefulla frågor överlämnades till avgörande av de myndigheter, som äro särskilt inrättade för sådana frågars behandling och som lättare än administrativa myndigheter kunna fullständiga ett ärendes utredning. Skall någondera vägen stängas, måste det fördenskill bli den administrativa vägen. Då det synes kommittén oegentligt, att det skall bero på en tillfällighet, om ett ärende kommer att överklagas den ena eller den andra vägen, vill kommittén därför föreslå en fast instansordning genom att föreskriva, att regementschefernas beslut att ålägga ersättnings-skyldighet skola få överklagas endast hos krigsdomstol. Kommittén föreslår en sådan lösning med insikt om att detta skulle innebära en ökad belastning för dessa domstolar, jämfört med hur förhållandena skulle gestalta sig, om den administrativa besvärsvägen valdes. Anställes åter jämförelsen med nu rådande förhållanden, måste även den föreslagna lösningen anses innebära en avsevärd besparing av tid och arbetskraft.

Om således regementschefens beslut att ålägga ersättningsskyldighet skall överklagas till krigsdomstol, gäller det att avgöra, om regementschefen i detta fall liksom vid ådömande av disciplintraff skall vara jämställd med krigsrätt eller om regementschefen skall utgöra en instans under krigsrätten. I förra fallet skola besvären föras till krigshovrätten eller överkrigsrätt, i det senare till krigsrätten. Kommittén finner hänsyn till krigshovrättens arbetsbörda starkt tala för den senare lösningen. Emellertid torde böra beaktas, att krigsrätt sammanträder enligt regementschefens order och att däri — i undersökningsmål — sitta allenast auditören och två av regementschefen beordrade officerare. Det synes bl. a. ur disciplinär synpunkt icke lyckligt, om ett av regementschefen fattat beslut skulle kunna undanröjas av en av honom sammankallad domstol. Även om krigsdomaren skulle åläggas att närvara jämväl vid undersökningskrigsrätt, skulle dessa betänkligheter kvarstå. Kommittén föreslår därför, att talan mot regementschefens beslut i hithörande ärenden skall få föras genom besvär till krigshovrätten eller annan krigsöverdomstol. Därest regementschefens myndighet i dessa ärenden lämpligt avväges, torde man kunna förvänta, att hans beslut sällan komme att överklagas och att krigshovrättens arbetsbörda ej nämnvärt skulle ökas.

Kommittén behandlar slutligen vissa särskilda spörsmål som uppkommit i samband med utredningen. Sålunda beröres frågan om på vad

sätt kronans rätt lämpligen bör bevakas, därest ett beslut eller utslag i persedelsmål skulle gå kronan emot. I detta hänseende föreslår kommittén på anförda skäl, att den nuvarande skyldigheten för regementschef att underrätta central förvaltningsmyndighet om utgången av persedelsmål skall avskaffas. Vidare uttalar sig kommittén om förenkling av krigsrättsförfarandet, anlitande av rättegångsombud samt tillämpligheten i tiden av kommitténs förslag. I dessa hänseenden anföres:

Såsom en utväg att minska krigsrätternas arbetsbörda i fråga om dessa undersökningsärenden har nämnts, att själva krigsrättsförfarandet skulle kunna förenklas. Kommittén ställer sig tvivlande till möjligheten att genom föreskrifter härvidlag åstadkomma någon förbättring. Erfarenheten torde giva vid handen, att allt här ytterst beror på domstolens ordförande och protokollförare. Gällande bestämmelser synas icke hindra en snabb handläggning av persedelärendena, därest den grundläggande undersökningen är väl utförd. Kommittén förmenar, att den enda utvägen att väsentligt förenkla själva förfarandet vid krigsrätten ligger uti ett förbättrat undersökningsförfarande.

Särskilt har satts i fråga, om icke tillfälle borde uttryckligen beredas den, för vilken materiel förkommit eller skadats, att underteckna en fullmakt för exempelvis personalvårdsassistent. Därest kommitténs förslag genomföres, skulle detta icke hava nämnvärd betydelse annat än i de fall, där vederbörande medgivit betalningsskyldighet men ärendet det oaktat måste behandlas av krigsrätt, eller de fall, där vederbörande visserligen bestred betalningsskyldighet men icke befunne sig i tjänstgöring och med hänsyn till sin civila verksamhet icke såge sig i tillfälle att personligen föra sin talan. Vad beträffar de förstnämnda fallen, måste dessa ärenden handläggas av krigsrätten på grund av sin större vikt. Det synes då olämpligt att uppmuntra den presumtivt ersättningsskyldiges inställelse genom ombud, varigenom möjligheterna till en allsidig utredning skulle förminskas. Vid de sistnämnda fallen åter synes vederbörandes intresse att sätta annan i sitt ställe vara mera beaktansvärt men icke heller här i den grad, att särskilda föreskrifter borde utfärdas. Kommittén föreslår därför, att detta spörsmål utan särskilt stadgande överlämnas att lösas enligt allmänna regler för rättegångsfullmäktige.

Enligt uttalande av arméförvaltningen i dess yttrande över statsrevisorernas utlåtande skulle åtgärder till förenkling av förfarandet vid skada å eller förlust av kronans egendom vara påkallade allenast för tid, varunder råder krig, mobilisering eller förstärkt försvarsberedskap. Kommittén vill icke ansluta sig till denna tanke. Det av kommittén föreslagna förfarandet synes erbjuda all erforderlig rättssäkerhet och fördenskull räcka till även för lugnare förhållanden än sådana, som nu råda. När fredligare förhållanden inträda, torde för övrigt ärendena kunna behandlas med större omsorg än vad som kanske nu många gånger är möjligt.

Yttranden över kommitténs förslag.

Kommitténs förslag har lämnats utan erinran av *chefen för armén, svenska officersförbundet* och *svenska underofficersförbundet* samt har i huvudsak vunnit gillande även i flertalet övriga yttranden. Åtskilliga erinringar ha dock framställts i särskilda avseenden. Beträffande de frågor som äga samband med den föreslagna lagen om befälhavares rätt att ålägga ersättningsskyldighet för förlorad eller skadad materiel innehålla yttrandena i huvudsak följande.

Behovet och lämpligheten av en lagstiftning om rätt för befälhavare att ålägga ersättningsskyldighet vitsordas i allmänhet i yttrandena. *Krigshovrätten* yttrar, att de skäl, som i kommitténs utredning anfördes till stöd för behovet av en förenklad handläggning av ersättningsärendena och ett lättande av krigsrätternas arbetsbörda syntes övertygande. *Krigshovrätten* kunde även av egen erfarenhet vitsorda önskvärdheten av åtgärder till lättnad av det särskilt under nuvarande förhållanden tyngande arbetet för krigsrätterna. Vid övervägande av de möjligheter som härvidlag erbjöde sig hade *krigshovrätten* funnit den enda framkomliga vägen vara att stadga rätt och skyldighet för vederbörande befälhavare att under vissa förutsättningar fatta beslut om ersättningsskyldighet, vilka beslut skulle vara exigibla i likhet med domstols utslag. *Krigshovrätten*, som tillstyrker att det av kommittén upprättade formuläret till protokoll i undersökningsärenden fastställs, understryker i detta sammanhang vikten av att, därest de föreslagna förändringarna genomfördes, den första undersökningen gjordes så tillförlitlig som möjligt.

Jämväl *statskontoret* finner åtgärder vara påkallade till förhindrande av att kostsamt och tidsödande arbete vid krigsdomstolarna nedlades på persedelmål av ytterst ringa betydelse. *Statskontoret* vore därför berett att i huvudsak tillstyrka förslaget om införande av rätt för militära chefer att i viss utsträckning och under vissa förutsättningar ålägga underlydande personal ersättningsskyldighet till kronan.

Chefen för försvarsstaben, som i huvudsak lämnar förslaget utan erinran, framhåller att införandet av domsrätt för regementschef komme att innebära en ökning av dennes arbetsbörda men att olägenheten därav icke borde över-skattas, eftersom flertalet ärenden komme att bliva av enkel beskaffenhet och hänförliga till vissa, ofta förkommande tämligen klara typfall.

Arméförvaltningen förklarar, att de grundläggande synpunkter, som varit vägledande för kommittén, icke föranledde någon erinran. Ej heller *marinförvaltningen* framför någon erinran mot förslagets huvudgrunder. Som en allmän anmärkning framhålles, att förslaget syntes avpassat främst efter förhållandena vid armén och att förhållandena vid marinen icke tillräckligt beaktats. Med hänsyn härtill hemställer *marinförvaltningen* att förslaget göres till föremål för överarbetning innan bestämmelser i ämnet utfärdas. Liknande anmärkning framställs av *chefen för marinen*, som i övrigt anför att han, ehuru inga ogynnsamma erfarenheter av de nuvarande föreskrifterna framkommit vid marinen, i princip anslöte sig till kommitténs förslag. För marinen syntes detta komma att skänka bättre stadga åt redan gällande system. Särskilt betydelsefullt vore att myndighets beslut om ersättningsskyldighet gjordes exigibelt i likhet med utslag som meddelats av krigsdomstol. Olägenheten av att så hittills icke varit fallet hade tydligt framträtt.

Militieombudsmannen, som ej har något att erinra mot de allmänna grunderna i förslaget, förklarar att ur principiell synpunkt vissa invändningar kunde resas mot tanken att berättiga befälhavare att ålägga ersättningsskyldighet. Med hänsyn till de praktiska fördelar som vore förknippade med en

dylik domsrätt ansåge sig militieombudsmannen likväl kunna biträda förslaget i denna del. I samband härmed påpekar militieombudsmannen, att i utredningen icke närmare berörts efter vilka grunder befälhavaren skulle ålägga ersättningsskyldighet, samt framhåller, att ersättningsskyldighet icke syntes kunna ifrågakomma i andra fall än då vederbörande vore vållande till förlust eller skada genom underlåtenhet att iakttaga normal aktsamhet eller då uppbördsmanansvar åvilade honom. Vidare anmärkes att en nödvändig förutsättning för att förenklad handläggning av ifrågavarande ärenden skulle kunna fungera på ett tillfredsställande sätt vore att undersökningen vid förbanden vore tillförlitlig och i görligaste mån fullständig. Den av kommittén anvisade utvägen för att härutinnan ernå bättre resultat, nämligen fastställande av ett nytt, mera fullständigt formulär till undersökningsprotokoll, syntes vara lämpligt.

Styrelsen för *föreningen Sveriges krigsdomare och auditörer* giver uttryck åt sin stora tillfredsställelse över att åtgärder vidtoges för åstadkommande av förenklad handläggning av ifrågavarande ärenden. De vid krigsrätterna handlagda målen utgjordes till ett mycket betydande antal av dylika ärenden, och ur skilda synpunkter måste det anses vara av stor betydelse, att antalet mål av sådan beskaffenhet minskades. Huruvida förslagen, därest de genomfördes, komme att verka till minskning i den arbetsbörda, som åvilade personalen vid krigsdomstolarna, berodde på huru de i praktiken bleve tillämpade.

I två yttranden avstyrkes förslaget att tillägga befälhavare domsrätt och förordas i stället det vid marinen nu tillämpade förfarandet, enligt vilket befälhavare i administrativ väg ålägger betalningsskyldighet. Denna uppfattning göres sålunda gällande i yttrandet av *chefen för flygvapnet och flygförvaltningen*. Efter erinran att tillämpningen av de ingalunda enkla rättsreglerna om skadestånd hittills förbehållits åt domstol anføres i detta yttrande:

Tillräcklig anledning synes icke föreligga att, såsom föreslagits, utrusta vissa militära befälhavare, som äga disciplinär bestraffningsrätt, jämväl med domsrätt i fråga om skadestånd. En sådan domsmyndighet torde för dem komma att te sig både främmande och tyngande och skulle kunna giva upphov till komplikationer särskilt med hänsyn till grundsatsen om laga kraftvunnen doms orubblighet.

I följd härav avstyrkes förslagen om tillägg till och ändring av gällande krigslagstiftning.

Emellertid finna *chefen för flygvapnet och flygförvaltningen* i likhet med kommittén den nuvarande ordningen icke vara lämplig, att militär befälhavare vid armén och flygvapnet skall vara skyldig att även i bagatellmål hänskjuta skadestandsfråga till krigsrätt. Han bör, liksom nu befälhavare vid marinen, hava befogenhet att i administrativ väg ålägga vederbörande betalningsskyldighet. Sådant beslut skulle således, i likhet med beslut i lönefrågor, icke utesluta att frågan därefter göres till föremål för domstols prövning.

I rättsligt hänseende blir sådant beslut bindande inom försvarsväsendet, så att utdömt belopp kan uttagas genom kvittning mot den dömdes tillgodohavande i löneförmån. Vad beträffar indrivning gentemot person, som lämnat

försvarsväsendet, torde utmättningsmyndigheterna kunna anlitas för anställande av krav. Därjämte står i sista hand domstolsvägen öppen såväl för den myndighet, som har att bevaka fordringen, som även för den dömd, i det fall att fordringen uttages av hans innestående lönemedel. Erfarenheten från marinen visar även att förfarandet innefattar en effektiv avlastning av krigsrätternas arbetsbörda. Det kan således icke med fog påstås att de praktiska skälen nödvändiggöra skapande av andra utvägar än de vid marinen anlitate.

Chefen för Karlskrona örlogsvärv åberopar en vid hans yttrande fogad promemoria, vari bland annat anföres:

Undersökningsförfarandet vid flottan synes vara tillfredsställande reglerat genom nu gällande bestämmelser. Vid flottan gå förhållandevis få undersökningsmål till krigsrätt, varför för flottans vidkommande något större behov av avlastning av krigsrätternas arbetsbörda icke föreligger. Emellertid är nuvarande förfarande behäftat med brister i andra avseenden. För det första blir icke den militära myndighetens beslut om åläggande av ersättningsskyldighet exigibelt, ej ens om det fastställs i kammarrätten. För det andra är det icke tillfredsställande, att ett ärende efter den första myndighetens beslut kan gå två vägar, antingen till marinförvaltningen genom överklagande eller till krigsrätt genom yrkande om målets upplagande vid domstol.

Dessa brister medföra dock i det stora flertalet fall icke någon olägenhet. Vederbörande, som fått ersättningsskyldighet sig ålagd, betalar i regel godvilligt och i de fåtal fall, som gå till indrivning, kan exekutionstitel lätt vinnas. Att ett ärende, som är eller varit anhängigt vid marinförvaltningen eller kammarrätten, går till domstols prövning är så sällsynt, att en författningsändring enbart för att råda bot på denna olägenhet icke synes påkallad.

Kommittéförslagets förtjänster för flottans vidkommande ligga däri, att nämnda båda brister bortarbetats. Det av kommittén föreslagna förfarandet synes emellertid i gengäld behäftat med brister av mera betydande omfattning.

När kommittén sålunda föreslår, att vederbörande befälhavares beslut om åläggande av betalningsskyldighet skall kunna taga åt sig laga kraft och utgöra exekutionstitel, synes kommittén ej tillräckligt hava beaktat de särskilda förhållandena vid flottan. Den dömande myndigheten skulle där i många fall komma att utgöras av fartygschef av underofficers eller lägre grad. Det synes kunna ifrågasättas, huruvida dylik befälhavare kan antagas besitta de kvalifikationer, som böra fordras av domare i en enmansdomstol. För vinnande av tillfredsställande ordning i förevarande avseende bör den i förslaget befälhavare tillagda rätten ej göras tillämplig å andra än lägst befälhavare å fartyg med egen kassa.

Avsikten med reformförslaget är i första hand att minska krigsrätternas arbetsbörda. Som auditören är krigsrättens mest arbetstyngde ledamot, skulle reformen bliva endast skenbar, därest krigsrättens arbete genom reformen överflyttades på auditören. Genom den föreslagna skyldigheten för befälhavare att inhämta auditörens yttrande, såvida han finner skäl därtill, synes en dylik överflyttning bliva följden.

Varvschefen yttrar:

Jag instämmer i de synpunkter och betänkligheter, som kommit till uttryck i promemorian, och varav framgår, att något behov av ändring av nu gällande bestämmelser för flottans vidkommande ej föreligger.

Jag vill särskilt understryka det förhållande, att, om befälhavares be-

slut i undersökningsmål kommer att göras exigibelt och därigenom givas bindande verkan, detta sannolikt kommer att lägga hinder i vägen för den granskning, som å örlogsvarvet utövas av insända undersökningsdokument, såväl i formellt avseende som ock med avseende på undersökningens fullständighet och saklighet. Man måste därvid besinna, att befogenhet att fatta beslut i undersökningsmål för närvarande åvilar befälhavare av de mest skilda kvalifikationer från fartygschef, med tillgång till sakkunnig personal, till sådan chef å hjälpfartyg m. m., som icke vare sig själv eller bland sin besättning förfogar över sakkunskap eller insikt i skadans omfattning eller ens beträffande undersökningsinstitutets rätta tillämpning.

På grund därav måste ofta nog varvschefen föranstalta om rättelse både i vad avser undersökningsförrättningens sammansättning, dess rapport och fartygschefens beslut.

Denna möjlighet måste även hållas öppen för framtiden, men det finns därför icke något skäl, att i princip centralisera beslutanderätten i undersökningsmål till chef för örlogsvarv.

Enär det framlagda förslaget icke fyller någon funktion i vad angår flottan, utan tvärtom innebär en förtyngande och förvirrande faktor i ett prövat system, får jag avstyrka dess tillämpning i vad angår flottan.

De önskemål man med förslaget avser att tillgodose för arméns vidkommande torde sålunda böra genomföras, utan att flottans beprövade arbetsätt skall behöva ändras.

Beträffande *auditörs medverkan* i mål om ersättningsskyldighet har i flera yttranden påyrkats sådan ändring av förslaget, att befälhavaren regelmässigt skall vara skyldig höra auditör innan ersättningsskyldighet ålägges. Yrkanden i denna riktning göras av *krigshovrätten, militieombudsmannen, statskontoret, arméförvaltningen*, styrelsen för *föreningen Sveriges krigsdomare och auditörer* samt *försvarsväsendets underbefälsförbund*.

I dessa yttranden anföres i huvudsak följande. Kravet på största möjliga rättssäkerhet påkallade att auditörens yttrande inhämtades. Den föreslagna, synnerligen summariska skadestandsprocessen innebure ett bestämt avsteg från gällande grundsatser på domstolsväsendets område. Rättsskipningen komme att utövas av en enmansdomstol, bestående av en icke rättsbildad domare, vilken samtidigt på grund av sin ställning också komme att få bevaka kronans intressen. Även med hänsyn till prövningens art kunde kommitténs uttalande, att regementschefen syntes kunna avgöra fallen med samma säkerhet utan auditörens hörande, icke godtagas. Den erforderliga prövningen komme i flertalet fall att röra frågan om vederbörande vore vållande till skada eller icke, en prövning som ofta förutsatte juridisk erfarenhet. — I fråga om auditörens arbetsbörda framhålles, att auditören visserligen skulle betungas mera om hans hörande bleve obligatoriskt men att denna arbetsökning skulle uppvägas av lättnader så till vida som han, därest den föreslagna reformen genomfördes, uppenbarligen skulle undgå åtskilligt av den protokollsskrivning som persedelärendenas passage genom krigsrätten medförde. Vidare erinras, att auditören enligt förslaget finge en minskad arbetsbörda redan därigenom, att åtskilliga mål komme att avskrivas av befälhavaren utan att auditören behövde höras. — Med avseende

å risken för att persedelärendena skulle avsevärt fördröjas genom auditörens hörande erinras, att faran för sådant dröjsmål icke borde tillmätas alltför stor betydelse. Ifrågavarande ärenden vore ju i regel ej av så brådskan-de natur som disciplinmålen, i vilka auditören regelmässigt hördes och där förfarandet måste anses i det hela fungera tillfredsställande. Bland annat påpekas, att det icke vore ovanligt att till trupp utlämnad materiel, som konstaterats vara förkommen, senare komme till rätta och att därför regel-mässigt någon tid finge förflyta innan en ersättningsfråga vore mogen för avgörande. — Med anledning av kommitténs påpekande, att regementsche-ferna säkerligen ofta komme att rådgöra med de juridiskt utbildade biträ-den och assistenter som tjänstgjorde vid krigsmakten, framhålles att den-na möjlighet icke ens för närvarande stode alla förbandschefer till buds samt att under fredsförhållanden biträde av dylika befattningshavare i nämnvärd utsträckning icke torde kunna påräknas. Vidare anmärkes, att ifrågavarande värnpliktiga finge antagas i allmänhet sakna erfarenhet om den militära rättsskipningen och att det med hänsyn till deras ställning icke vore lämpligt att låta dem fungera såsom rådgivare åt befälhavaren i dylika frågor. I samband med sådan anmärkning uttalar styrelsen för *föreningen Sveriges krigsdomare och auditörer*, att enligt dess övertygelse befälhavare icke skulle komma att i någon större utsträckning fatta beslut om ersätt-ningsskyldighet utan att höra auditören.

Statskontoret yttrar, att auditörens medverkan kunde förväntas medföra att ersättningsbesluten erhöles ökad auktoritet och att antalet besvär till krigs-hovrätten skulle i motsvarande mån minskas. Sistnämnda synpunkt borde enligt ämbetsverkets mening tillmätas avsevärd vikt med hänsyn till att en-ligt dess uppfattning en ökning av krigshovrättens arbetsbörda under alla förhållanden vore att förvänta om förslaget genomfördes. Liknande erin-ringar göres av *underbefälsförbundet*.

Såsom ett särskilt skäl av praktisk art för auditörens hörande anför *krigshovrätten*:

Det är givet och förutsättes också av kommittén, att befälhavarens beslut i ett ärende av ifrågavarande art bör kunna överklagas. I sådant fall kom-mer uppenbarligen den myndighet, dit talan mot beslutet fullföljes, att som regel inhämta yttrande i ärendet från befälhavaren. Därest auditören med-verkat vid beslutets tillkomst, bör befälhavaren uppenbarligen få god hjälp av auditören vid yttrandets avfattande, och således en lättnad i befälha-varens arbetsbörda ernås. Även i händelse av att ärendet av den myndig-het, dit talan fullföljts, skulle för ytterligare utredning återförvisas till be-fälhavaren, torde auditörens bistånd kunna visa sig värdefullt för såväl fullföljdsmyndigheten som befälhavaren.

Från regeln om auditörs hörande föreslås emellertid i två yttranden vissa undantag. För att i görligaste mån undvika olägligt dröjsmål, t. ex. under fältförhållanden, föreslår sålunda *krigshovrätten* att, i analogi med vad nu gäller beträffande disciplinmål, ersättningsbeslut skall kunna meddelas utan auditörens hörande i fall då inhämtande av hans yttrande skulle vara för-enat med tidsutdräkt som medför avsevärd olägenhet. *Militieombudsmannen*

anser att yttrande av auditör skall inhämtas i alla hithörande mål utom i fall då i fält, på sjötåg eller eljest auditör ej finnes vid ifrågavarande avdelning av krigsmakten. *Arméförvaltningen* däremot anför:

Med hänsyn till önskvärdheten av att regementschefen fattar sitt avgörande i ersättningsfrågan först efter en skolad jurists hörande, anser arméförvaltningen att auditörens hörande bör vara obligatoriskt åtminstone i fredstid, därest bestämmelserna om regementschefs befogenhet att fastställa ersättningsskyldighet även då skola äga tillämpning. Under förstärkt försvarsberedskap, mobilisering och krig hava många chefer, som äro utrustade med ifrågavarande befogenhet, icke någon auditör knuten till sitt förband. Beträffande nämnda förband skulle i stället yttrande närmast inhämtas från vederbörande fältkrigsdomare, vilket understundom torde kunna vara förenat med viss omgång. Emellertid torde ärenden av ifrågavarande art endast sällan vara av så brådskande natur, att icke handläggningen av desamma utan våda kan anstå under tid, då auditör eller civil ledamot av fältkrigsrätt icke står till vederbörande förbandschefs omedelbara disposition. Med hänsyn härtill finner sig arméförvaltningen böra ifrågasätta, huruvida icke hörande av jurist bör vara obligatorisk även under nyssnämnda förhållanden.

Slutligen påpekar *militieombudsmannen*, att det syntes vara nödvändigt att beträffande auditörens ansvar och rätt att anteckna avvikande mening meddela bestämmelse motsvarande stadgandet i 203 § första stycket strafflagen för krigsmakten.

En i viss mån avvikande uppfattning angående medverkan av auditör har kommit till uttryck i yttrandena från vissa militära myndigheter. *Chefen för försvarsstaben* har sålunda yttrat, att frågan, huruvida i rättssäkerhetens intresse regementschef borde inhämta auditörens yttrande vid utövande av den föreslagna domsrätten, icke med tillförlitlighet kunde bedömas förrän någon erfarenhet vunnits. Det vore därför välbetänkt, att regementscheferna i förslaget beretts tillfälle att därest de så ansåge nödvändigt höra auditörerna. Avfattningen av bestämmelsen härom anslöte sig emellertid så nära till 203 § strafflagen för krigsmakten att det syntes kunna befaras att regementscheferna ej komme att beakta, att hörande av auditören i ersättningsmål borde ske allenast i undantagsfall. Jämväl *chefen för Karlskrona örlogsvarv* finner en omformulering av bestämmelsen i sist angivna riktning vara erforderlig.

Beträffande omfattningen av befälhavares domsrätt anför styrelsen för *föreningen Sveriges krigsdomare och auditörer*, att det icke syntes lämpligt att medtaga även i förråd förvarad materiel. Frågan huruvida ersättningsskyldighet i sådana fall föreläge vore i allmänhet icke av så enkel eller klar beskaffenhet att den kunde avgöras endast med stöd av den vid förbandet företagna utredningen utan vore i det stora flertalet fall av rätt så invecklad och därjämte betydligt mera ömtålig beskaffenhet än då fråga vore om till personligt bruk utlämnad materiel. Mestadels uppginge också värdet å förlorad eller skadad, i förråd förvarad materiel till icke oväsentligt belopp och redan på grund härav skulle det endast i undantagsfall kunna ifrågakomma, att befälhavaren skulle komma i tillfälle att ålägga er-

sättningsskyldighet beträffande dylik materiel. Det syntes icke vara nödvändigt att för dessa enstaka fall medgiva befälhavaren dylik befogenhet. Styrelsen avstyrkte därför förslaget i denna del men hade ej något att erinra mot att befälhavarens befogenhet även skulle omfatta till ett förband av lägsta ordning, till förbandets gemensamma bruk utlämnad materiel. *Krigshovrätten* yttrar att, därest auditörens hörande bleve obligatoriskt, det icke syntes behöfligt att befälhavarens rätt att ålägga ersättningsskyldighet begränsades till utlämnad personlig utrustning.

Den föreslagna värdegränsen har föranlett några uttalanden i yttrandena. *Krigshovrätten* förklarar sig icke ha något att erinra häremot. *Chefen för försvarsstaben* anser det kunna ifrågasättas, huruvida icke begränsningen gjorts väl snäv, samt framhåller, att intresset av enkla bestämmelser starkt talade för enhetlighet i detta hänseende beträffande regementschefers domsrätt och hans rätt till avskrivning gentemot kronan. Jämväl *chefen för marinen* finner begränsningen väl snäv. Styrelsen för *föreningen Sveriges krigsdomare och auditörer* anför, att då befälhavarens befogenhet enligt styrelsens åsikt endast skulle avse utlämnad materiel samt bedömandet i sådant fall vore enklare än beträffande i förråd förvarad materiel, gränsen utan olägenhet kunde sättas högre, i vart fall till 200 kronor. Härvid borde beaktas, att man icke såsom kommittén gjort borde med avseende å förlorad materiel räkna med nyanskaffningsvärde utan med den förlorade materielens beräknade värde vid tidpunkten för förlusten.

Med anledning av att enligt förslaget befälhavares behörighet att ålägga ersättningsskyldighet begränsats att gälla personer, som vid tiden för beslutet i ärendet stå under hans befäl, framhåller *krigshovrätten*, att på grund härav befälhavarens beslutanderätt ej skulle omfatta å hans förband krigsplacerad men på obestämd tid hempermitterad personal. Till undanröjande av sådana mindre gynnsamma konsekvenser föreslår *krigshovrätten* att, om beslut i ersättningsfråga icke meddelats medan vederbörande befann sig i militärtjänst, den befälhavare skall vara behörig att besluta i ärendet under vars befäl vederbörande stod omedelbart före upphörandet av den militärtjänstgöring, under vilken förlusten eller skadan inträffade. Till stöd härför anför *krigshovrätten* ytterligare:

Största delen av alla förluster av och skador å materiel upptäckas vid de inlämningar av materielen till de militära förråden, som ske i samband med utryckning från militärtjänst och hempermittering eller hemförlovning av vederbörande personal. Följden av en bestämmelse som den nu ifrågavarande skulle då uppenbarligen bliva den, att en befälhavare icke skulle kunna hempermittera eller hemförlova personalen, innan undersökning skett och beslut fattats i alla ärenden rörande skadade eller förkomna persedlar. Att detta ofta skulle medföra olägenhet för personalen och brådska vid ifrågavarande ärendens handläggning till men för utredningens fullständighet ligger i öppen dag. Det kan tydligen understundom också inträffa, att skadan eller förlusten upptäckes först efter det vederbörande hempermitterats eller hemförlovats. I sådant fall skulle icke befälhavaren vara behörig att fatta beslut i ersättningsfrågan, med mindre vederbörande ånyo inkallades till militärtjänst.

Militieombudsmannen anför:

En värnpliktig, som hempermitteras tillsvidare eller på ej alltför kort tid, anses icke såsom krigsman och lyder med undantag för vissa fall icke under strafflagen för krigsmakten (se prop. nr 306 till 1943 års riksdag; ang. befälsrätten i sådana fall se generalorder nr 409/1942). Det framgår ej klart av utredningen huruvida kommittén beaktat detta förhållande. Att döma av ordalydelsen i författningsförslagen synes som om kommittén velat inskränka befälhavares domsrätt att avse allenast dem som vid tiden för beslutets meddelande äro krigsmän eller lyda under strafflagen för krigsmakten. Detta torde icke vara tillfredsställande. Så t. ex. skulle i de ej sällsynta fall, då befälhavare ej medhunnit fatta beslut före hempermittering, bliva nödvändigt hänskjuta målen till krigsrätt. Hinder synes emellertid ej föreligga att i likhet med vad som gäller i fråga om disciplinmål tillerkänna befälhavare domsrätt även i fall där värnpliktig på grund av hempermittering upphört att vara krigsman såvida den påtalade handlingen skett under tid då han var krigsman. Tydliga bestämmelser i detta hänseende erfordras.

Erinringar beträffande de av krigshovrätten anmärkta förhållandena göras även av *chefen för försvarsstaben* och *chefen för marinen*. *Marinförvaltningen* anmärker, att förvaltningsmyndighet underlydande personal icke kunde anses stå under myndighetens befäl.

Anmärkningar ha också gjorts angående det sätt, varpå kommittén angivit den befälhavare som det tillkommer att pröva ersättningsfrågan. I sådant hänseende framhålles, att vid marinen åtskilliga förvaltningsmyndigheter varken vore regementschefer eller därmed i förvaltningshänseende likställda.

Arméförvaltningen framhåller att lagförslaget borde avse ej blott kronan tillhörig egendom utan även inlejd eller förhyrd egendom. I ett annat yttrande påpekas, att förslaget icke syntes avse egendom i allmänhet utan endast materiel, vartill penningar ej räknades.

Beträffande den av kommittén föreslagna bestämmelsen, enligt vilken ärende skall hänskjutas till krigsrätt om däri uppkommen fråga om ansvar funnes vara av den art att den ej lämpligen borde avgöras såsom disciplinmål, anmärker *krigshovrätten*, att ärendet också borde hänskjutas till krigsrätt för det fall att ansvarsfrågan vore sådan att den ej finge behandlas i disciplinmålsväg. I fråga om stadgandet att ärende skall hänskjutas till krigsrätt, om det finnes icke kunna tillbörligen utredas utan att behandlas av domstol, anför styrelsen för *föreningen Sveriges krigsdomare och auditörer*:

Ifrågavarande stadgande syntes vara alltför vagt avfattat och motsvarade uppenbarligen icke heller vad kommittén avsett med sitt förslag. Fastmera syntes därigenom upphävas verkan av den föreskrivna skyldigheten för befälhavaren att ålägga vederbörande ersättningsskyldighet. Stadgandet lämnade nämligen befälhavaren möjlighet att hänskjuta snart sagt varje ärende angående förkommen eller skadad materiel till krigsrätt — det lär väl nämligen nästan i varje fall kunna sägas, att ärendet icke kunnat tillbörligen utredas utan att behandlas av domstol.

Till förebyggande av en sådan utveckling vore det enligt styrelsens åsikt oundgängligen nödvändigt, att ifrågavarande bestämmelse i 1 § i lagförslaget gäves en sådan lydelse, att det klart framginge, att densamma endast avsåge att medgiva undantag för särskilda fall.

Kommitténs förslag beträffande ordningen för överklagande av befälhavares beslut om ersättningsskyldighet tillstyrkes av krigshovrätten som anför:

Vad beträffar frågan om sättet för fullföljande av talan mot befälhavarens beslut om ersättningsskyldighet anser krigshovrätten i likhet med kommittén, att sådan fullföljd icke bör ske hos administrativ myndighet utan hos krigsdomstol. Huruvida instansordningen bör bli den, att talan skall fullföljas hos krigsrätt eller direkt hos krigshovrätten, respektive överkrigsrätt, är enligt krigshovrättens mening mera tveksamt. Efter övervägande av denna fråga har krigshovrätten emellertid stannat i den uppfattningen, att fullföljd av talan — i likhet med vad som sker i disciplinmålen — bör ske direkt hos krigsöverdomstolen, det vill säga i regel krigshovrätten. I detta sammanhang anser sig dock krigshovrätten böra framhålla, att allvarliga nackdelar äro förbundna med en sådan instansordning. Enligt krigshovrättens mening ligger också härutinnan den egentliga svagheten hos den ifrågasatta reformen. Dessamma tar ju sikte på att åstadkomma en minskning i arbetsbördan för krigsdomstolarna. Så kommer säkerligen också att ske för dessa domstolar i första instans, vilka komma att befrias från ett stort antal mål rörande mindre be-
lopp. För krigshovrättens del kommer emellertid av allt att döma motsatsen att inträffa. Dessa mål rörande smärre be-
lopp komma säkerligen att öka i hög grad hos krigshovrätten, bland annat beroende därpå, att sådana smärre ersättningsmål från marinen, som för närvarande fullföljas den administrativa vägen, i stället komma att fullföljas hos krigshovrätten. Det finns vidare anledning antaga, att utredningen i de mål, som sålunda från befälhavaren komma till krigshovrätten, ofta skall visa sig bristfälligare än vad fallet skulle varit, om ärendet handlagts vid krigsrätt. Även detta är ägnat att öka krigshovrättens arbetsbörda, som för närvarande är synnerligen stor och måhända bäst åskådliggöres genom det förhållandet, att antalet inkommande mål nu är ungefär tolv gånger så stort som under år 1939. Om krigshovrätten ändock tillstyrker kommitténs förslag i denna del, sker det dels i den förvisningen, att större olägenheter skulle följa, därest instansordningen bleve sådan, att talan över befälhavares beslut skulle upptagas av krigsrätt, och dels med det förbehåll, att det även efter inträdande av fredliga förhållanden kan visa sig nödvändigt att bibehålla en viss förstärkning av krigshovrättens arbetskrafter utöver den personal som ursprungligen härför avsetts.

Militieombudsmannen anför i fullföljdsfrågan:

I likhet med kommittén anser jag att överklagande av regementschefens beslut om åläggande av betalningsskyldighet bör ske hos krigsöverdomstol. Det av kommittén härför anförda skälet att det ur disciplinär synpunkt icke vore lyckligt om ett av regementschefen fattat beslut skulle kunna undanröjas av en av honom sammankallad domstol synes mig dock icke bärande. Den omständigheten att regementschefen föranstallat om sammankallande av krigsrätten saknar nämligen enligt min mening i detta sammanhang betydelse. Däremot är det ur disciplinär synpunkt mindre tilltalande att ett beslut av regementschefen skulle kunna undanröjas av en krigsrätt, vari två honom underlydande kaptener sitta som ledamöter. Och framför allt blir en sådan ordning mindre lämplig, emedan auditören — särskilt om han, som jag föreslår, skall medverka i alla mål vari regementschef ålägger ersättningsskyldighet — icke bör deltaga i krigsrättens handläggning av sådana mål, i vilka han förut redan tagit ståndpunkt.

I fråga om besvärstidens bestämmande anför *militieombudsmannen*:

Då den som av befälhavare ålagts ersättningsskyldighet önskar överklaga beslut härom, skola besvär enligt förslaget anföras senast å tjugonde dagen från den dag, då beslutet delgavs honom. Då någon av befälhavare ålagts disciplinstraff, är besvärstiden annorlunda bestämd. I dylikt fall skola besvär nämligen anföras senast å tjugonde dagen från den dag, då straffet avslutades. Om någon samtidigt ålagts disciplinstraff och ersättningsskyldighet, kan det icke vara rimligt med två olika besvärstider. Åtminstone i de fall då besvären avse både straff och ersättningsskyldighet synes det nödvändigt att besvärstiden i båda hänseendena räknas från den dag då straffet avslutades.

Krigshovrätten anför vidare beträffande klagorätten:

Kommittén har tydligen tänkt sig besvärsförfarandet anordnat på samma sätt som i disciplinmålen. Följden härav skulle, bland annat, bliva, att endast den ersättningsförpliktade men ej kronan kunde anföra besvär över befälhavarens beslut, som således omedelbart skulle vinna laga kraft gentemot kronan. Fall kunna emellertid tänkas, i vilka kronan har ett intresse av att ärendet får fullföljas till högre instans. Detta är exempelvis händelsen, om befälhavaren väl ålägger ersättningsskyldighet men bestämmer ersättningen efter en lägre värdeklass än som rätteligen bort ske. *Krigshovrätten* vill likväl icke föreslå, att kronan medges rätt till fullföljd mot befälhavarens beslut, detta med hänsyn till att den praktiska utformningen av ett sådant institut torde stöta på svårigheter, varjämte det i dessa fall ju är fråga allenast om smärre belopp.

Slutligen erinrar *krigshovrätten*, att det kunde ifrågasättas, huruvida icke tydliga övergångsbestämmelser borde meddelas.

Beträffande förslaget till lag angående ändring i vissa delar av krigsdomstolslagen yttrar *krigshovrätten* angående 4 a §, att denna borde utgå och beträffande den nya bestämmelsen i 103 § att densamma, som i sak ej föranledde erinran, icke avsåge krigsdomstolar och rättegången därstädes utan befälhavares beslut om ersättningsskyldighet och att bestämmelsen därför i stället borde intagas i lagen om rätt för befälhavare att ålägga ersättningsskyldighet.

Vad angår giltighetstiden för den nya lagstiftningen ifrågasätter *arméförvaltningen*, huruvida de nya bestämmelserna icke tillsvidare endast borde avse tid varunder förstärkt försvarsberedskap, mobilisering eller krig vore rådande. Ehuru arméns materielbestånd vid inträdande fredsförhållanden komme att bliva av en så väsentligt mycket större omfattning än det tidigare haft, att behovet av en förenklad handläggning av ifrågavarande ärenden fortfarande kunde tänkas förekomma, ansåge *arméförvaltningen* att frågan om bestämmelsernas tillämplighet under fredstid likväl borde få stå öppen tills vidare. *Chefen för försvarsstaben* uttalar, att det föreslagna förfarandet borde tillämpas jämväl under fredstid, och styrelsen för *föreningen Sveriges krigsdomare och auditörer* framhåller, att den i sitt yttrande utgått från att förfarandet huvudsakligen komme att kunna tillämpas endast under fredsforhållanden. I samband härmed må nämnas att *chefen för marinen* ifrå-

gasatt, huruvida icke redan nu ett enklare undersökningsförfarande borde fastställas att gälla vid krig, enär i varje fall vid då uppkommande krigsskador mera summariska åtgärder komme att erfordras.

Departementschefen.

Av statsrevisorernas redogörelse framgår, att antalet av krigsrätt handlagda ärenden angående förlust av eller skada å krigsmaktens egendom är betydande. Med hänsyn till krigsrätternas arbetsbörda måste det anses önskvärt att åstadkomma en begränsning i hänskjutandet till krigsrätt av dylika ärenden, i den mån detta är möjligt utan men för rättssäkerheten och utan att kronans ekonomiska intressen åsidosättas. Genom den utredning som ägt rum i anledning av statsrevisorernas anmärkning ha framlagts förslag i detta syfte. Sålunda ha föreslagits åtgärder för att förbättra den undersökning rörande förlust eller skada som skall ske inom vederbörande förband. Då denna undersökning tjänar som grundval för ärendets fortsatta handläggning och avgörande, är det givetvis av synnerlig vikt, att den är fullständig och omsorgsfullt utförd. Vidare ha föreslagits nya regler beträffande rätten för militär befälhavare att avskriva förlust eller skada. Dessa regler innebära, att befälhavare i större utsträckning än för närvarande skali äga besluta att förlust eller skada skall bäras av kronan. Slutligen har framlagts förslag om att militär befälhavare i vissa fall skall äga förplikta underlydande att till kronan utgiva ersättning för förlust eller skada för vilken han bär ansvaret.

Av utredningens förslag torde i detta sammanhang till behandling endast böra upptagas det sistnämnda, vilket är av beskaffenhet att böra genomföras genom allmän lag. Övriga av utredningen berörda frågor kunna regleras i administrativ ordning och torde senare komma att anmälas av chefen för försvarsdepartementet.

Det förslag som nu är i fråga innebär, att befälhavare skall erhålla domsrätt i viss utsträckning så att av honom meddelat beslut om ersättningsskyldighet kan gå i verkställighet i samma ordning som utslag av domstol. Otivelaktigt skulle härigenom ett stort antal av de ärenden som nu måste behandlas av krigsdomstol i stället kunna avgöras av befälhavare. De avsevärda praktiska fördelar som skulle vara förenade härmed synas, på sätt militieombudsmannen uttalat, övertäga de erinringar som eljest ur allmän synpunkt kunde resas mot förslaget. Med avseende å rättssäkerheten må särskilt framhållas, att enligt förslaget endast ärenden rörande jämförelsevis ringa belopp skola kunna avgöras av befälhavare och att dessa ärenden i allmänhet torde vara av enkel beskaffenhet. Vidare är att märka, att befälhavare redan nu äga domsrätt i disciplinmål och sålunda äga viss vana vid rättsskipningsuppgifter.

Behovet och lämpligheten av den föreslagna anordningen har, med vissa undantag, vitsordats i de över förslaget avgivna yttrandena. I två avvikande yttranden har emellertid förordats det förfarande som för närvarande till-

lämpas vid marinen och som består däri att ersättningsskyldighet åläggas genom beslut i förvaltningsväg. Detta förfarande lider dock av den olägenheten att besluten icke äro exigibla utan, där ej betalning frivilligt erlägges, på sin höjd kunna utgöra grundval för kvittning av skadestånd mot medel som vederbörande har innestående. Mot den som icke betalar frivilligt och ej har något innestående tillgodohavande kan därför någon verkställighet icke komma till stånd. För att i sådant fall erhålla ett verkställbart ersättningsbeslut måste ärendet överlämnas till krigsrätt. Med hänsyn till att förlust eller skada, såsom i andra yttranden påpekats, ofta uppdragas först i samband med hemförlövning eller hempermittering måste vad nu anmärkts anses vara av betydelse. En annan olägenhet sammanhänger därmed, att enligt angivna förfarande två vägar finnas för beslutets överklagande. Den som är missnöjd med beslutet kan nämligen antingen anföra besvär hos högre myndighet eller också påkalla sakens hänskjutande till krigsdomstol. Att talrika ärenden rörande obetydliga belopp på detta sätt skulle kunna bliva föremål för handläggning i såväl förvaltnings- som domstolsväg kan knappast anses tillfredsställande. Med hänsyn till dessa olägenheter synes det åsyftade förfarandet icke böra utsträckas till nya områden, och att bibehålla detsamma enbart för marinen synes ej böra ifrågakomma.

I princip är jag därför beredd att tillstyrka, att befälhavare erhåller viss domsrätt rörande förlust av eller skada å krigsmaktens egendom. Härvid förutsätter jag dock att frågan om medverkan av auditör regleras i enlighet med vad som angives i det följande.

Beträffande den närmare innebörden av en lagstiftning om rätt att ålägga ersättningsskyldighet torde kommittéförslaget i huvudsak kunna godtagas. Åtskilliga sakliga jämkningar synas dock vara påkallade och i formellt hänseende torde förslaget böra undergå omarbetning.

I 1 § torde böra angivas de allmänna förutsättningarna för lagens tillämplighet. I fråga om den egendom, för vilken ersättning bör kunna utdömas, synas tillräckliga skäl ej föreligga att härvidlag inskränka lagens tillämplighet till att gälla endast utlämnad egendom utan torde lagen böra avse all egendom som tillhör krigsmakten och därjämte även egendom som nyttjas av krigsmakten. Jämte bestämmelser härom bör i 1 § även upptagas föreskrift att befälhavare ej äger ålägga ersättningsskyldighet då förlusten eller skadan överstiger ett visst högsta belopp, som torde kunna bestämmas till 100 kronor. Beträffande den närmare tillämpningen av denna föreskrift synas vissa bestämmelser böra upptagas i en senare paragraf (4 §). Under 1 § torde vidare böra angivas vilka som kunna få ersättningsskyldighet sig ålagd. I detta hänseende torde böra gälla, att ersättningsskyldighet må åläggas den som, då förlust eller skada sker, lyder under strafflagen för krigsmakten. Detta torde i sak överensstämma med förslaget, vari dock icke kommit till tydligt uttryck att den avgörande tidpunkten bör vara tiden för förlusten eller skadan. Jämte den som lyder under strafflagen för krigsmakten synes lagen även böra avse den som — ehuru han icke lyder under

strafflagen för krigsmakten — likväl för brott med avseende å den ifråga-
varande, förlorade eller skadade egendomen är underkastad straff efter
nämnda lag. Enligt 101 § strafflagen för krigsmakten i dess lydelse enligt
lag den 30 juni 1943 äro värnpliktiga, krigsmaktens reservpersonal, hem-
värnspersonal m. fl. för brott beträffande åt dem till förvaring anförtrodd
egendom underkastade straff enligt strafflagen för krigsmakten, ändå att
de icke lyda under denna lag. Besträffning för sådant brott må, om det är
att bedöma såsom s. k. persedelförseelse enligt 100 §, åläggas av befälhavare
i disciplinmål, och det synes vara ändamålsenligt att befälhavare må ålägga
jämväl ersättningsskyldighet på grund av förlust av eller skada å dylik
persedel.

Det synes icke vara erforderligt att i lagtexten beröra de allmänna förut-
sättningarna för skadeståndsskyldighet. I 33 § strafflagen för krigsmakten
hänvisas härom till allmän lag.

Enligt kommitténs förslag skulle befälhavare vara icke blott behörig utan
jämväl pliktig att ålägga ersättningsskyldighet, därest i lagen angivna för-
utsättningar därför föreläge. Med anledning härav hade ock i förslaget upp-
tagits en bestämmelse, att ersättningsärende skulle hänskjutas till krigsrätt
om det funnes icke kunna tillbörligen utredas utan att behandlas av dom-
stol. Med hänsyn bland annat till det nära samband som föreligger mellan
befälhavares domsrätt och den avskrivningsrätt, som skall tillkomma befäl-
havare eller högre förvaltningsmyndighet och som avses skola regleras i
administrativ ordning, synes det emellertid icke vara lämpligt att i lagen
stadga skyldighet för befälhavare att ålägga ersättningsskyldighet. Sålunda
må påpekas att om, såsom kommittén föreslagit, från befälhavares avskriv-
ningsrätt uteslutes materiel av viss farlig beskaffenhet, det möjligen också
torde vara motiverat att stadga en motsvarande begränsning av hans doms-
rätt. Även i vissa andra fall synes det kunna ifrågakomma att föreskriva
eller åtminstone medgiva hänskjutande till krigsdomstol av sådant ersätt-
ningsärende som lagen avser. Frågan i vad mån befälhavare själv bör upp-
taga ärende angående ersättningsskyldighet synes därför böra regleras i ad-
ministrativ ordning, och lagen bör i enlighet härmed blott avse att förläna
befälhavare behörighet i sådant avseende. Detta bör komma till uttryck i 1 §.
Till följd av denna ändring torde den nyssnämnda bestämmelsen i förslaget
om ärendes hänskjutande till krigsrätt för utredning kunna uteslutas. Där-
emot synas i lagen böra upptagas vissa andra föreskrifter om ersättningsmåls
överlämnande till krigsrätt. Dessa ha införts i 4 §.

Utöver vad förut angivits torde i 1 § böra intagas erinran att, innan fråga
om ersättningsskyldighet av befälhavare upptages till prövning, undersök-
ning rörande förlusten eller skadan skall ske i enlighet med vad därom är
stadgat.

I 2 § torde böra meddelas bestämmelse om vilken befälhavare som är be-
hörig att ålägga ersättningsskyldighet. Enligt förslaget skulle behörighet till-
komma regementschef eller därmed i förvaltningshänseende likställd befäl-

havare under vilken den ersättningsskyldige lyder. Denna bestämmning synes emellertid icke vara tillräckligt tydlig, och i yttrandena har därjämte anmärkts, att den ej vore anpassad efter förhållandena vid marinen. Ur dessa synpunkter skulle det uppenbarligen vara lämpligare, om behörigheten tillades den befälhavare som över den ersättningsskyldige har bestraffningsrätt i disciplinmål. Utförliga bestämmelser om de befälhavare som äga sådan bestraffningsrätt äro meddelade i eller med stöd av 17 kap. strafflagen för krigsmakten. Om förevarande lag ansluter sig till dessa bestämmelser, torde någon tvekan om vilken befälhavare som är behörig icke komma att råda. Därigenom skulle ock vinnas den fördelen att, då förlusten eller skadan härrör av förseelse för vilken bestraffning kan åläggas av befälhavare, ansvars- och ersättningsfrågorna kunna prövas i ett sammanhang. Jag vill emellertid erinra, att den disciplinära bestraffningsrätten kan vara begränsad i olika avseenden. Det synes vara påkallat, att endast befälhavare, som äger disciplinär bestraffningsrätt utan särskild inskränkning, må ålägga ersättningsskyldighet. På grund härav synes alltså såsom allmän regel böra gälla att beslut om ersättningsskyldighet meddelas av den befälhavare som över den ersättningsskyldige utan inskränkning äger bestraffningsrätt i disciplinmål. I sak torde detta icke innefatta någon större avvikelse från kommittéförslaget. Sålunda må framhållas att vad armén angår såväl den nu förordade bestämmelsen som kommittéförslaget innebär, att behörigheten i regel tillkommer vederbörande regementschef.

I 2 § synes vidare böra upptagas en särskild föreskrift för det fall att ersättningsskyldig då ärendet skall avgöras ej längre lyder under strafflagen för krigsmakten. Såsom förut nämnts inträffar det ofta att förlust eller skada uppdragas först vid uttryckning från militärtjänst i samband med hemförloving eller hempermittering. Ej sällan måste det bliva omöjligt att avgöra ersättningsfrågan före uttryckningen, men efter uttryckningen tillkommer bestraffningsrätten ofta en annan militär befälhavare än förut. För sådana fall synes det vara ändamålsenligt att behörighet att ålägga ersättningsskyldighet jämväl tillkommer den befälhavare som hade bestraffningsrätt vid den tid då förlusten eller skadan skedde. En bestämmelse härom synes emellertid böra begränsas så att, då det jämte ersättningsskyldighet tillika är fråga om straffansvar, endast den befälhavare som äger ålägga bestraffningen må utdöma ersättning.

Under 3 § i lagen böra införas bestämmelserna om medverkan av auditör. Enligt 203 § strafflagen för krigsmakten är befälhavare skyldig att, innan han ålägger disciplinstraff, inhämta yttrande av vederbörande auditör rörande brottets beskaffenhet och det straff som bör åläggas. Härifrån medges undantag dels om auditörens hörande skulle medföra avsevärt uppskov med målets avgörande och skyndsam bestraffning finnes nödig för krigslydnadens eller ordningens upprätthållande, dels om, såsom i fält eller på sjötåg, auditör ej finnes vid ifrågavarande avdelning av krigsmakten. Beträffande åläggande av ersättningsskyldighet innebär kommittéförslaget, att auditörs yttrande skall inhämtas endast om befälhavaren finner skäl därtill och yttrandet kan

inhämtas utan oskäligen omgång. Såsom skäl för denna begränsning hänvisas till auditörens arbetsbörda och angelägenheten att undvika dröjsmål. På sätt i flera yttranden erinrats torde emellertid dessa skäl icke få vara avgörande. Andra skäl tala med styrka för att auditör i regel skall medverka. Främst påkallas detta av hänsyn till rättssäkerheten. Liksom i fråga om disciplinmål bör därför även beträffande ersättningsärenden såsom huvudregel gälla att auditör alltid skall höras. Såsom föremål för hans yttrande torde böra angivas ersättningsskyldigheten och skadeståndets storlek. Något undantag för det fall att auditörens hörande medför avsevärt dröjsmål synes icke vara erforderligt, då ersättningsärenden endast undantagsvis torde vara av särskilt brådskande natur. Däremot lär, liksom beträffande disciplinmål, böra stadgas undantag för de fall då auditör ej finnes vid ifrågavarande avdelning av krigsmakten. Mest tillfredsställande vore måhända att ej heller medgiva detta undantag men det synes vara oundvikligt. Jag vill emellertid anmärka, att vid avdelningar i fält, vid vilka auditör ej finnes, befälhavarna vid utövningen av sin disciplinära bestraffningsrätt i stor utsträckning samråda med den civile ledamoten av vederbörande fältkrigsrätt, och det är att förvänta att detsamma kommer att iakttagas även i ersättningsärenden. Såsom av kommittén erinrats kunna befälhavarna även ha tillfälle att rådgöra med juridiskt utbildade biträden och assistenter.

I anslutning till nu nämnda bestämmelser om hörande av auditör synes, på sätt militieombudsmannen erinrat, även böra upptagas föreskrifter, motsvarande de i 203 § strafflagen för krigsmakten intagna, om auditörs ansvar och rätt att anteckna avvikande mening.

Lagens 4 § torde böra upptaga bestämmelser om de fall då frågan om ersättningsskyldighet av befälhavare skall hänskjutas till krigsdomstol. Enligt vad förut anförts bör befälhavarens domsrätt icke avse högre ersättningsbelopp än 100 kronor. De närmare regler om beräkningen av värdegränsen som kommittén föreslagit torde icke böra upptagas, då de lätteligen torde kunna missförstås såsom avseende grunderna för skadeståndets bestämmande och ej allenast en reglering av befälhavarens behörighet. Däremot synes lämpligen böra stadgas att, om någon är ersättningsskyldig i flera avseenden, hänsyn skall tagas till ersättningens sammanlagda belopp. Om befälhavaren finner att vad den ersättningsskyldige enligt vad nu sagts har att gälda överstiger 100 kronor, skall han alltså överlämna målet till krigsdomstol.

Härjämte torde i 4 § även böra upptagas föreskrifter om vissa särskilda fall då ersättningsskyldighet ej bör få åläggas av befälhavare. Enligt 187 § strafflagen för krigsmakten gäller att den som upphört att tillhöra krigsmakten ej må åläggas bestraffning av befälhavare i disciplinmål. En liknande bestämmelse synes böra gälla i fråga om åläggande av ersättningsskyldighet. I nära överensstämmelse med kommitténs förslag torde vidare böra stadgas, att befälhavare ej äger ålägga ersättningsskyldighet om i saken tillika är fråga om straffansvar och målet därom överlämnas till krigsdom-

stol. I sådant fall synes det nämligen vara mest tillfredsställande att krigsdomstolen får pröva även skadestandsfrågan.

Befälhavares beslut, varigenom ersättningsskyldighet ålagts, torde böra delgivas den ersättningsskyldige. Det synes även böra stadgas, att beslutet skall innehålla underrättelse om vad den ersättningsskyldige har att iakttaga i händelse han är missnöjd med beslutet. Bestämmelser i dessa hänseenden böra införas i 5 §. Däri torde även böra upptagas stadganden om besvärsförfarandet och verkställigheten av beslutet. I fråga om besvärsförfarandet ansluter jag mig till kommitténs, i yttrandena tillstyrkta förslag, att talan mot befälhavares beslut i ersättningsärende, i likhet med vad som gäller beträffande beslut i disciplinmål, skall fullföljas hos krigsöverdomstol. Även i övrigt synes vad kommittén i ifrågavarande hänseende föreslagit vara lämpligt. Dock torde, med anledning av vad som påpekats i militieombudsmannens yttrande, en jämkning vara påkallad beträffande besvärstidens beräkning i fall då den ersättningsskyldige tillika belagts med disciplinstraff. I fråga om bestraffningsbeslutet skall enligt 209 § strafflagen för krigsmakten besvärstiden räknas från den dag då straffet avslutades, och det synes icke vara lämpligt att beträffande ersättningsbeslutet räkna besvärstiden från tidigare dag. I formellt hänseende synas bestämmelserna rörande fullföljden lämpligen böra givas i form av en hänvisning till stadgandena i nyssnämnda lagrum om klagan i disciplinmål, därvid dock bör stadgas att beslut om ersättningsskyldighet icke må verkställas innan det vunnit laga kraft samt att besvärstiden, utom i det nyss åsyftade fallet, skall räknas från det klaganden erhöll del av beslutet. Beträffande verkställigheten av sådant beslut torde i övrigt böra stadgas, att därom skall gälla vad som är föreskrivet rörande utslag av krigsdomstol i 82 § krigsdomstolslagen.

I rubriken till den nya lagen torde böra angivas, att lagen avser behörighet för militär befälhavare att ålägga ersättningsskyldighet. Dagen för ikraftträdandet synes kunna bestämmas till den 1 juli 1944. Lagen lär böra erhålla tillämpning, även om förlusten eller skadan inträffat före sagda dag. Tillräckliga skäl att giva lagen begränsad giltighetstid synas icke föreligga. Frågan om hur undersöknings- och ersättningsförfarandet bör vara anordnat under krigstid torde ej böra upptagas i detta sammanhang.

Vad härefter angår de av kommittén föreslagna ändringarna i och tillägg till krigsdomstolslagen synes det, såsom i vissa yttranden anmärkts, icke vara erforderligt att i sagda lag intaga någon hänvisning till den nya lagen om åläggande av ersättningsskyldighet. Den föreslagna nya 4 a § torde därför icke böra upptagas. Då bestämmelse angående verkställighet av befälhavares beslut upptagits i 5 § i den nya lagen, blir också det föreslagna tillägget till 103 § krigsdomstolslagen överflödigt. I 39 och 46 §§ samma lag torde däremot böra vidtagas vissa följdändringar.

I enlighet med vad sålunda anförts ha upprättats förslag till

1) lag angående behörighet för militär befälhavare att ålägga ersättningsskyldighet; samt

2) lag angående ändrad lydelse av 39 och 46 §§ lagen den 23 oktober 1914 (nr 325) om krigsdomstolar och rättegången därstädes.

Föredraganden hemställer, att lagrådets utlåtande över ifrågavarande lagförslag, av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar¹, måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Sven Leffler.

¹ Denna bilaga, som fränsett vissa redaktionella jämkningar är lika lydande med de vid propositionen fogade lagförslagen, har här uteslutits.

Förslag till lag om militär befälhavares rätt att ålägga ersättnings-skyldighet för förlorad eller skadad materiel.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Har kronan tillhörig, krigsmakten tilldelad egendom förlorats eller tillfogats skada, som ej är att hänföra till normal förslitning, åligger det regementschef eller därmed i förvaltningshänseende likställd befälhavare att efter föregången undersökning pröva, huruvida ansvaret för förlusten eller skadan bör åvila enskild krigsman eller annan, som lyder under strafflagen för krigsmakten.

Finner befälhavaren därvid sådant ansvar böra åvila någon, som står under hans befäl, skall befälhavaren förplikta denne att till kronan utgiva det belopp, vartill skadan eller förlusten skäligen kan skattas. Överstiger kostnaden för skadans iståndsättande eller nyanskaffningsvärdet av förlorad materiel eller, därest ärendet rörer såväl skada som förlust, summan av iståndsättningskostnad och nyanskaffningsvärde ett belopp om etthundra kronor, eller finnes i ärendet uppkommen fråga om ansvar vara av den art, att den ej lämpligen bör avgöras såsom disciplinmål, eller finnes ärendet icke kunna tillbörligen utredas utan att behandlas av domstol, skall dock befälhavaren hänskjuta ärendet till krigsrätt.

2 §.

Innan förpliktande, varom sägs i 1 §, beslutes, skall befälhavaren inhämta yttrande i ärendet av vederbörande auditör, såvida han finner skäl därtill och yttrandet kan inhämtas utan oskälig omgång.

3 §.

Den, som av befälhavare ålagts ersättningsskyldighet för förlorad eller skadad materiel, äger att före klockan tolv å tjugonde dagen från den dag, då beslutet delgavs honom, ingiva sina besvär till krigshovrätten eller, om överkrigsrätt trätt i verksamhet vid den avdelning av krigsmakten, dit befälhavaren hör, till överkrigsrätten; dock stånde det klaganden öppet att i stället inom nämnda tid avlämna sina besvär till den befälhavare, som ålagt ersättningsskyldigheten eller är satt i hans ställe; åliggande det befälhavaren att ofördröjligen insända besvärsskriften, försedd med påteckning om tiden för dess avlämnande till honom, jämte övriga besvärshandlingar till krigsöverdomstolen.

Möter under fält- eller sjötåg, då avdelning av krigsmakten är detacherad, laga hinder för besvärens ingivande inom tid, som här ovan sägs, beräknas tiden, inom vilken besvären skola ingivas, från den dag hindret upphörde.

Försummar den missnöjde vad sålunda är föreskrivet, have förlorat sin talan.

4 §.

Närmare föreskrifter rörande tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen eller den myndighet Konungen bestämmer.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1944.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 7 mars 1944.

N ä r v a r a n d e:

justitieråden ALSÉN,
LIND,
regeringsrådet EKLUND,
justitierådet ERICSSON.

Enligt lagrådet den 2 mars 1944 tillhandakommet protokoll över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 25 februari 1944, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättade förslag till *lag angående behörighet för militär befälhavare att ålägga ersättningsskyldighet* samt till *lag angående ändrad lydelse av 39 och 46 §§ lagen den 23 oktober 1914 (nr 325) om krigsdomstolar och rättegången därstädes*.

Förslagen, som finnas bilagda detta protokoll, föredrogos inför lagrådet av byråchefen för lagärenden i justitiedepartementet Nils Regner.

Lagrådet lämnade förslagen utan erinran.

Ur protokollet:

Bertil Crona.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementens ärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 10 mars 1944.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, QUENSEL, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF, RUBBESTAD.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Bergquist, anmäler, efter gemensam beredning med chefen för försvarsdepartementet, lagrådets den 7 mars 1944 avgivna utlåtande över de den 25 februari 1944 till lagrådet remitterade förslagen till *lag angående behörighet för militär befälhavare att ålägga ersättningsskyldighet och lag angående ändrad lydelse av 39 och 46 §§ lagen den 23 oktober 1914 (nr 325) om krigsdomstolar och rättegången därstädes*.

Föredraganden hemställer att förslagen, som av lagrådet lämnats utan erinran, måtte, efter vissa jämkningar av redaktionell innebörd, jämlikt § 87 rege-
ringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Bertil Crona.